26. Sovetskoe semejnoe pravo [Soviet family law]. (1981) Pod red. V. Maslova, A. Pushkina. Kiev: "Vishha shkola", S. 11–15. 224 s. (in Russian).
27. Alekseev S.S. (1979) Otrasli sovetskogo prava: problemy, ishodnye polozhenija [Branches of Soviet law: problems, starting points]. Sov. gosudarstvo i pravo, , № 9. S. 20. (in Russian).
28. Polenina S.V. (1979) Teoreticheskie problemy sistemi sovetskogo zakonodatel'stva [Theoretical problems of the systems and Soviet legislation]. Moskva, S. 30, 155. (in Russian).
29. Bratus' S.N. (1979) Otrasl' sovetskogo prava: ponjatie, predmet, metod [Branch of Soviet law: concept, subject, method]. Sov. gosudarstvo i pravo, № 11. S. 27. (in Russian).
30. Jakovlev V.F. (1970) Ob"ektivnoe i sub"ektivnoe v metode pravovogo regulirovaniya [Objective and subjective in the method of legal regulation]. Pravovedenie, № 6. S. 58. (in Russian).

Received: 28/03/2021
1st revision: 12/04/2021
Accepted: 30/04/2021

O. Kotiuk, PhD (Law), Assist.
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

PROBLEM ASPECTS OF TRADITIONAL APPROACHES TO DETERMINATION OF METHODS OF LEGAL REGULATION

The article refutes traditional ideas regarding the existence of the unified and inherent in each specific branch of law method of legal regulation. The following aspects are substantiated: (1) erroneous conclusion that the method of legal regulation is one of the obligatory criteria for distinguishing legal norms in the field of law; (2) that the existing definitions of the concept and content of these methods are controversial; (3) the need to clarify and the issue in question itself, namely whether it is about methods of legal regulation or methods of law, the identification of which is erroneous; (4) incompleteness of the proposed features and systems of these methods; (5) unjustified underestimation in the formation of the doctrine of methods of legal regulation of their conditionality not only by the subject, but also by the purpose and objectives of each of its types, and by what means each of them can be solved.

The article proves the following: (1) since the law in the objective sense performs the function of the method, in the theory and practice of legal relations it would be more appropriate to use the concept of not "method of law", but "method of legal regulation"; (2) in the structure of any method, it is necessary to distinguish its content, which is a system of relevant requirements, rules, guidelines, recommendations, etc., and its form, which is the appropriate method of its application; (3) each type of legal regulation provides for the need to solve a huge number of tasks, and therefore uses a huge number of appropriate tools, which include its methods, each of which is marked by its own content and form, its inherent features and has its own structure, which facilitates the choice for its use of the appropriate course of action; (4) components of the system of methods of legal regulation are common law, branch, methods of separate legal institutes and methods of solving separate (atypical) tasks, which determines the relevance of their classification; and (5) methods of legal regulation can be properly characterized only in a system of comprehensive consideration of the following issues: (a) the concept, purpose and objectives of legal regulation; (b) its object and subject; (c) means of legal regulation and what tasks they aim to solve; (d) ways and features of the procedure for their application, fixation and procedural forms of use of obtaining results with their help; (d) subjects authorized to use them; and (e) ways of legal support for the proper use of appropriate means and results obtained with their help.

Keywords: legal regulation, branches of law, subject, methods, means, content, form, system, methodology.

Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv.
Legal Studies, 2021; 2 (117): 44-49
УДК: 347.151(477:430)
DOI: https:doi.org/10.17721/1728-2195/2021/2.117-8

ISSN 1728-2195
© Taras Shevchenko National University of Kyiv, Publishing center "Kyiv University", 2021

М. Кравченко, д-р юрид. наук, ст. наук. співроб.
ORCID ID: 0000-0002-3909-4599
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ПРАВО НА ІНФОРМАЦІЮ: КОМУНІКАТИВНА СВОБОДА, СФЕРА КОНСТИТУЦІЙНОГО ЗАХИСТУ, ПІДСТАВИ ОБМЕЖЕННЯ

Статтю присвячено визначенню місця права на інформацію у системі комунікативних свобод, конкретизації сфери конституційного захисту та з'ясуванню критеріїв для його обмеження.

Під час проведення дослідження використано широкий спектр загальнонаукових і спеціально-юридичних методів наукового пізнання, зокрема: логічний, історичний, порівняльно-правовий і системно-структурний методи дослідження.

Важливе значення для досягнення поставленої мети дослідження мав аналіз вітчизняної та німецької юридичної літератури, присвяченої праву на інформацію. Особливе пізнавальне значення мало дослідження рішень Конституційного Суду України та рішень Федерального Конституційного Суду Німеччини, присвячених тлумаченню цього фундаментального права людини.

У результаті проведеного дослідження автором констатовано, що право на інформацію належить до системи комунікативних свобод. Як окрема комунікативна свобода воно активно взаємодіє з іншими свободами, наприклад свободою вираження поглядів, свободою преси, свободою кіно тощо. Причому право на інформацію підпорядковане загальній меті комунікативних свобод – бути інструментом комунікації приватної особи із суспільством, реальною можливістю для вираження та передачі її поглядів, переконань і думок іншим приватним особам.

Право на інформацію захищає доступ до публічної інформації не окремої групи приватних осіб, а відповідне право кожної приватної особи. Крім того, це право не варто сприймати як право на обмеження доступу до певної інформації. Враховуючи це, сфера захисту права на інформацію полягає у захисті права кожного на доступ до інформації, яка міститься у загальнодоступних джерелах інформації. Саме така інформація є джерелом для формування поглядів та переконань у приватних осіб. Відповідний підхід має знайти своє відображення у наступних інтерпретаційних актах Конституційного Суду України, присвячених тлумаченню права на інформацію.

Указане фундаментальне право людини може зазнавати обмеження. Однак, таке втручання у здійснення цього права приватних осіб не повинно перетворитися на цілковите його нівелювання. Тому поряд із суто нормативними підставами обмеження права на інформацію визначено додаткові критерії, згідно з якими має оцінюватися кожен окремий випадок обмеження цього права приватних осіб.

Ключові слова: інформація, комунікативна свобода, право людини, сфера захисту, обмеження прав людини.

ВСТУП. Особливе місце у системі прав людини належить праву на інформацію. Нині в Україні існує розгалужене нормативне регулювання суспільних відносин, які виникають із приводу реалізації цього права людини, його гарантування, забезпечення й охорони [1, 2, 3, 4 та ін.]. Також наявні численні вітчизняні фахові дослідження, присвячені з'ясуванню його сутності та змісту [5, 6, 7, 8 та ін.]. Вагомий внесок у розкриття суті цього права людини зробив Конституційний Суд України, який у низці рішень визначив насамперед критерії захисту цього права від втручання у його здійснення [9, 10, 11 та ін.]. Усе це, на перший погляд, створює вра-

© Кравченко М., 2021

ження про те, що вказане право людини є науково дослідженим, суспільні відносини з приводу його реалізації є достатньою мірою нормативно врегульованими, а на рівні актів судової влади існує низка рішень, що спрямовані на захист його від порушень. Однак, порівняння наявних в Україні підходів до розуміння цього права, меж його захисту із найкращими європейськими аналогами вчення про фундаментальні права людини свідчить про те, що сутність цього права приватних осіб, його місце у системі прав людини, сфера його конституційного захисту та критерії обмеження визначені безсистемно. Усе це створює проблеми насамперед для правозастосовчої практики. З огляду на це, на наш погляд, необхідно звернутися до напрацювань німецьких дослідників, а також рішень Федерального Конституційного Суду Німеччини, та крізь них подивитися на таке: місце права на інформацію в системі прав людини; межі його конституційного захисту та підстави його обмеження. Цим й обумовлюється мета нашого дослідження.

Метою статті є дослідження права на інформацію як комунікативної свободи, визначення сфери його конституційного захисту та критеріїв обмеження.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ. Першим завданням нашого дослідження ми обрали визначення місця права на інформацію у системі прав людини. У вітчизняній літературі можемо знайти багато прикладів науково обґрунтованої, логічно побудованої системи прав людини [12, 13, 14 та ін.]. Не применшуючи теоретичну та практичну цінність таких класифікацій, ми все ж таки пропонуємо звернутися до Конституції України, яка закріпила норми, присвячені праву на інформацію. Так, згідно із ч. 2 ст. 34 Конституції України кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір [1]. Крім того, Основний Закон України також захищає: право спростовувати недостовірну інформацію про себе і членів своєї сім'ї та право вимагати вилучення будь-якої інформації; право на відшкодування матеріальної і моральної шкоди, завданої збиранням, зберіганням, використанням і поширенням такої недостовірної інформації; право вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її поширення; право на конфіденційну інформацію про особу, яку заборонено збирати, зберігати, використовувати та поширювати без її згоди [1]. Звичайно, усі названі положення Конституції України є безумовно важливими. Однак, сутність права на інформацію, на наш погляд, конституційно закріплено саме у ч. 2 ст. 34 Основного Закону України [1].

Визначити місце права на інформацію важко, не зрозумівши ідею щодо змісту цього права, сфери його захисту та місця у системі прав людини, яка закладалася за створення Конституції України. Безцінними у цій частині є стенограми та документи Конституційної комісії України [15]. У цих матеріалах можна знайти відповіді на багато питань, зокрема і пояснення того, чому Основний Закон України саме таким чином урегулював це фундаментальне право людини. Маємо одразу звернути увагу на те, що Конституційна комісія України розглядала право на інформацію не стільки як на свободу збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб, а навпаки, визначала систему обмежень цієї свободи. Ідеться про обмеження цього права людини таємницею листування, телефонних розмов, телеграфної й іншої кореспонденції [15, с. 164], заборону свавільного втручання в особисте та сімейне життя [15, с. 168] тощо. Щоправда, захищалося право вільного доступу до "вірогідної" інформації про стан довкілля, якість харчових продуктів і предметів побуту [15, с. 351]. Однак, у цих стенограмах відсутнє обговорення питань про: місце права на інформацію у системі прав людини, межі його конституційного захисту, його органічний зв'язок з іншими комунікативними свободами.

Принципово інший підхід ми знайдемо у Основному Законі Німеччини [16]. У ст. 5 Конституції Німеччини закріплено систему комунікативних свобод людини [16]. Тобто, право на інформацію є органічною частиною такої системи. До неї, крім права на інформацію, також належать: свобода поглядів (переконань); свобода слова (преси); свобода мовлення; свобода кіно; академічна свобода (свобода науки та викладання); свобода мистецтва [17, с. 111]. Мета комунікативних свобод достатньо чітка – бути інструментом комунікації приватної особи з суспільством, реальною можливістю для вираження та передачі її поглядів, переконань і думок іншим приватним особам [18, с. 30]. Цій меті, на наш погляд, також підпорядковано право на інформацію. Адже саме так його розуміють у ч. 2 ст. 34 Конституції України [1].

Окремо хотілося б звернути увагу на те, що хоч Основний Закон України й закріпив окремі з комунікативних свобод, однак він не закріпив їх як певну логічно побудовану, цілісну систему, яка спрямована на забезпечення комунікації приватної особи із суспільством. З огляду на матеріали і стенограми Конституційної комісії України [15] можна впевнено сказати про те, що під час розроблення проєкту Конституції України комунікативні свободи не позиціонувалися як певна система, не обговорювалися мета та сфера їхнього конституційного захисту. Водночас, у німецькому вченні про фундаментальні права людини зв'язок між комунікативними свободами визнається очевидним. Так, К. Гропл зазначає, що право на інформацію, з погляду отримувача інформації, є логічним доповненням до свободи преси чи свободи поглядів [17, с. 116]. Однак, це не виключає того, що комунікативні свободи існують як цілком автономні явища, кожна з яких має окрему сферу конституційного захисту. Таким чином, перший проміжний висновок, на наш погляд, має бути таким – право на інформацію належить до системи комунікативних свобод і функціонує з метою доступу приватної особи до інформації із загальнодоступних джерел інформації.

Друге питання, яке ми порушили, є сфера правового захисту права на інформацію. Говорячи про Україну, зазначимо, що сфера конституційного захисту права на інформацію визначається положеннями самої Конституції України [1] і нормами спеціального Закону України "Про інформацію" [2], а також положеннями інших законів України, наприклад Закону України "Про доступ до публічної інформації" [3]; Закону України "Про державну таємницю" [4] тощо. Важливе значення у з'ясуванні цього питання також мають рішення Конституційного Суду України [9; 10; 11]. Якщо певним чином узагальнити їхні положення, то можна дійти висновку про те, що межі захисту цього права людини визначаються такими положеннями законодавства України:

- сутність права на інформацію полягає у можливості кожного щодо вільного одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації, необхідної для реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів (ч. 2 ст. 32 Конституції України; ч. 1 ст. 5 Закону України "Про інформацію") [1; 2];
- право на інформацію охороняється законом. Ніхто не може обмежувати права особи у виборі форм і джерел одержання інформації, за винятком випадків, передбачених законом (ч. 1 та ч. 2 ст. 7 Закону України "Про інформацію") [2];
- держава гарантує всім суб'єктам інформаційних відносин рівні права і можливості доступу до інформації (ч. 1 ст. 7 Закону України "Про інформацію") [2] тощо.

З огляду на ч. 2 ст. 3 Конституції України, згідно з якою утвердження і забезпечення прав і свобод людини і громадянина є головним обов'язком держави [1], остання виступає основним суб'єктом гарантування відповідного права приватних осіб. До системи гарантування права на інформацію належать такі чинники: а) створення механізму реалізації права на інформацію; б) створення можливостей для вільного доступу до статистичних даних, архівних, бібліотечних і музейних фондів, інших інформаційних банків, баз даних, інформаційних ресурсів; в) обов'язок суб'єктів владних повноважень інформувати громадськість і засоби масової інформації про свою діяльність і прийняті рішення; г) обов'язок суб'єктів владних повноважень визначити спеціальні підрозділи або відповідальних осіб для забезпечення доступу запитувачів до інформації; д) здійснення державного та громадського контролю за додержанням законодавства про інформацію; є) встановлення відповідальності за порушення законодавства про інформацію [2] тощо.

На рівні рішень Конституційного Суду України [9; 10; 11] визначено те, що правом на інформацію захищається:

- право приватної особи знайомитись із зібраною про неї інформацією в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, установах і організаціях, якщо ці відомості не є державною або іншою захищеною законом таємницею [9];
- медична інформація, тобто свідчення про стан здоров'я людини, історію її хвороби, про мету запропонованих досліджень і лікувальних заходів, прогноз можливого розвитку захворювання, зокрема і про наявність ризику для життя і здоров'я [9];
- право фізичної особи вільно на власний розсуд визначати порядок ознайомлення з конфіденційною інформацією про себе, інших осіб, держави та органів місцевого самоврядування, а також право на збереження її у таємниці. Перелік даних про фізичну особу, що визнаються як конфіденційна інформація, не є вичерпним [10];
- порядок оприлюднення інформації, пов'язаної з діяльністю органів державної влади й органів місцевого самоврядування, яка може вплинути на формування громадської думки про довіру до влади та підтримку її авторитету в суспільстві [10];
- інформація про сімейне життя особи, яка займає посаду, пов'язану зі здійсненням функцій держави або органів місцевого самоврядування. Вона містить відомості про особисте та сімейне життя такої особи (персональні дані про неї), а саме, дані про її національність, освіту, сімейний стан, релігійні переконання, стан здоров'я, матеріальний стан, адресу, дату і місце народження, місце проживання та перебування тощо, дані про особисті майнові та немайнові відносини цієї особи з іншими особами, зокрема членами сім'ї, а також відомості про події та явища, що відбувалися або відбуваються у побутовому, інтимному, товариському, професійному, діловому й інших сферах життя особи, за винятком даних стосовно виконання повноважень такою особою [10];
- право не зазнавати цензури, під якою розуміють контроль із боку інститутів публічної влади за змістом і розповсюдженням інформації з метою захисту інформаційного простору, тобто прямі або опосередковані дії держави, спрямовані на обмеження чи навіть заборону поширення інформації, яку вона вважає шкідливою чи непотрібною для суспільства [11] тощо.

Аналіз наведених положень законодавства України та рішень Конституційного Суду України дозволяє стверджувати те, що з їхнього змісту досить складно визначити межі конституційного захисту права на інформацію. На наш погляд, відповідаючи на вказане запитання, треба зважати на те, що це конституційно визначене право захищає відповідне право не якоїсь окремої групи приватних осіб, наприклад публічних службовців, пацієнтів та ін., а право на отримання інформації кожною приватною особою. Крім того, ідеться не про захист від розповсюдження певної інформації, а навпаки, про доступ до будь-якої публічної інформації. Тому, на наш погляд, межі конституційного захисту права на інформацію краще визначено у рішеннях Федерального Конституційного Суду Німеччини. Так, у BVerfGE 27, 71 – Leipziger Volkszeitung (рішення у справі – народна газета "Лейпциг") право на інформацію розуміють як безперешкодний доступ до інформації із загальнодоступних джерел. Воно є незалежним основним правом, що прирівнюється до свободи вираження поглядів і свободи преси [19]. Інакше кажучи, право на інформацію – це право кожного на доступ до інформації, яка міститься у загальнодоступних джерелах інформації. Воно є джерелом для формування поглядів і переконань у приватних осіб. Цим правилом і визначається сфера конституційного захисту цього права людини. У цій частині варто пояснити декілька моментів, які повністю не розкрито у вітчизняній літературі.

По-перше, передумовою для відкриття зони охорони, визначеної цим фундаментальним правом людини, є те, що інформація надходить із загальнодоступного джерела інформації [17, с. 116]. Причому джерело такої інформації може бути будь-яким. Ця інформація може стосуватися певних фактів чи приватних суджень стосовно окремих питань. Головне – щоб вона була доступна для невизначеного кола приватних осіб. Отже, під охорону права на інформацію не підпадає приватна інформація, яка, наприклад, розповсюджується під час приватного листування окремих людей чи колективів.

По-друге, під загальнодоступними джерелами інформації розуміють будь-які інформаційні ресурси (інтернет, телебачення, радіо, преса тощо). У цьому випадку відповідальність за інформацію, яка міститься на таких ресурсах, несуть власники цих ресурсів. Наприклад, щодо інформації, яка розміщена у газеті, відповідальність несе редакція відповідної газети, щодо відеосюжету, який було публічно показано – відповідна телекомпанія тощо. Щодо приватної інформації, то тут можна сказати, що розповсюдження на неї права на інформацію відбувається тоді, коли вона була оприлюднена. Із цього моменту захищається право на ознайомлення з нею інших приватних осіб [17, с. 116].

По-третє, свобода інформації прирівнюється до свободи вираження поглядів і свободи преси. Причому, на думку Федерального Конституційного Суду Німеччини, це не просто частина права на свободу вираження поглядів. Це право включає також захист сприйняття думки іншими. Свобода інформації – це право на отримання інформації. Воно є передумовою для формування незалежної думки. Тільки вичерпна інформація, яка міститься у достатній кількості джерел інформації, дозволяє вільно формувати і висловлювати думку як для окремої людини, так і для спільноти в цілому [19].

По-четверте, це право захищає і "активне", і "пасивне" отримання інформації. Цю тезу треба дещо пояснити. Пасивне споживання інформації відбувається тоді, коли ми отримуємо надану нам інформацію з загальнодоступних джерел без яких-небудь активних дій. Це, наприклад, відеосюжети, інформація в мережі інтернет, безкоштовна преса тощо. Активні дії – це дії приватної особи, спрямовані на отримання певного журналу, газети, іншої публічної інформації. На думку Федерального Конституційного Суду Німеччини у цьому випадку захищається сама можливість отримання такої інформації. У BVerfGE 27, 71 із цього приводу зазначають таке: "Основний Закон прагне до одного – забезпечити

максимально повну інформацію для людини… Тому що тільки володіння інформацією дає можливість самостійного вибору. Цей аспект можливості вибору – основний факт усієї інформації" [19].

По-п'яте, обов'язок щодо забезпечення права на інформацію, у першу чергу, покладається на державу. Держава має створити умови для функціонування незалежних один від одного джерел публічної інформації. Як зазначено у BVerfGE 44, 125 – Öffentlichkeitsarbeit (рішення у справі про зв'язок із громадськістю): "…саме держава повинна всебічно інформувати громадян про найважливіші питання. Тільки так кожен може правильно оцінювати прийняті владою рішення та здійснені нею заходи, схвалювати або відхиляти їх" [20].

Однак, забезпеченням права на інформацію опікується не тільки держава. Цей обов'язок також покладається на приватних осіб. Показовим у цьому контексті є рішення у справі BVerfGE 90, 27 – Parabolantenne I (рішення у справі – параболічна антена) [21]. Цим рішенням Федеральний Конституційний Суд Німеччини розповсюдив обов'язок щодо забезпечення права на інформацію на орендодавця, який відмовлявся встановити антену, яка б забезпечувала доступ орендаря до загальнодоступних іноземних телеканалів. Таким чином, Федеральний Конституційний Суд Німеччини зробив, на наш погляд, важливий висновок – забезпечення виконання публічної функції щодо реалізації права на інформацію покладається не тільки на суб'єктів публічної влади, але й на приватних осіб. Отже, забезпечення цього права може реалізовуватися не лише у публічно правовій площині, а й через приватноправові відносини.

По-шосте, відповідь на запитання про сферу захисту права на інформацію можна також віднайти за аналізу історії його появи та становлення. У вітчизняній літературі питання про причину появи права на інформацію у Конституції України оминається. Варто зазначити те, що конституційно визначеного права на інформацію у попередниці нинішнього Основного Закону – Конституції Української РСР від 20 квітня 1978 р. не було [22]. У той самий час Основний Закон Німеччини був прийнятий 1949 р. [16]. У ньому це право конституційно закріплено із самого початку. У BVerfGE 27, 71 – Leipziger Volkszeitung (рішення у справі – народна газета "Лейпциг") [19] Федеральний Конституційний Суд Німеччини пояснює причину конституційного закріплення цього права. Так, зазначається таке: "Причиною закріплення незалежної конституційної гарантії – свободи інформації в Основному законі був досвід з обмеження інформації. Це була розповсюджена практика націонал-соціалістичного уряду. Держава встановлювала жорсткий контроль над свободою слова, свободою преси тощо" [19]. В іншій частині цього рішення зазначено: "Свобода інформації була конституційно гарантована як реакція на націонал-соціалістичні заборони й обмеження. Це було зроблено аби забезпечити безперешкодний доступ до інформації, у тому числі з джерел, які є поза контролем державної влади Федеративної Республіки" [19]. Із цього Федеральним Конституційним Судом Німеччини й виводиться теза про те, що право на інформацію – це свобода доступу до загальнодоступних джерел інформації з метою формування незалежної думки щодо певних фактів дійсності.

Останнє, на чому ми б хотіли зупинитися, це обмеження права на інформацію. Звичайно, переважна частина прав людини не є безмежними, а отже, вони за певних умов можуть бути обмеженими. Це повною мірою стосується права на інформацію. Сама Конституція України у ч. 3 ст. 34 із цього приводу зазначає: "Здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя" [1]. Ці положення визначають систему критеріїв для обмеження права на інформацію. Звичайно, вони конкретизовані як на рівні спеціального Закону України "Про інформацію" [2], так і на рівні інших законів України [3; 4 та ін.], а також підзаконних нормативно-правових актів [23; 24; 25 та ін.].

У Німеччини, подібно до України, є також спеціальний федеральний закон – Gesetz zur Regelung des Zugangs zu Informationen des Bundes (Федеральний закон про доступ до федеральної інформації) [26]. У ньому визначено систему формальних критеріїв, на підставі яких може бути обмежено право на інформацію. До них належать: а) § 3 суспільні інтереси; б) § 4 офіційний процес прийняття рішення, зокрема і триваюча адміністративна процедура; в) § 5 захист персональних даних приватних осіб; г) § 6 комерційна таємниця й інтелектуальна власність [26]. Однак, це лише суто нормативні підстави обмеження права на інформацію. Крім них німецька юридична наука розробила систему критеріїв, які треба також ураховувати, аби втручання у здійснення будь-якого права людини не перетворилося на порушення прав людини. Обґрунтоване обмеження прав людини має відповідати таким вимогам: а) бути заснованим на вимогах чинного законодавства; б) має здійснюватися з метою захисту публічних інтересів чи основних прав приватних осіб; в) воно має бути співмірним; г) таке втручання має зберігати зміст основного права, не спотворювати його [27]. На наш погляд, ці вимоги також мають враховуватися в обмеженні права на інформацію в Україні.

ВИСНОВКИ. Проведене дослідження дозволяє дійти таких висновків.

1. Право на інформацію належить до системи комунікативних свобод. Як окрема комунікативна свобода воно активно взаємодіє з іншими свободами, наприклад свободою вираження поглядів, свободою преси, свободою кіно тощо. Причому право на інформацію підпорядковане загальній меті комунікативних свобод – бути інструментом комунікації приватної особи із суспільством, реальною можливістю для вираження та передачі її поглядів, переконань і думок іншим приватним особам.

2. Право на інформацію захищає доступ до публічної інформації не окремої групи приватних осіб, а відповідне право кожної приватної особи. Крім того, це право не варто сприймати як право на обмеження доступу до певної інформації. Враховуючи це, сфера захисту права на інформацію полягає у захисті права кожного на доступ до інформації, яка міститься у загальнодоступних джерелах інформації. Саме така інформація є джерелом для формування поглядів і переконань у приватних осіб. Відповідний підхід має знайти свого відображення у наступних інтерпретаційних актах Конституційного Суду України, присвячених тлумаченню права на інформацію.

3. Право на інформацію може зазнавати обмеження. Однак, таке втручання у здійснення цього права приватних осіб не повинно перетворитися у цілковите його нівелювання, перетворення його на фікцію. Тому поряд із суто нормативними підставами обмеження права на інформацію, кожен конкретний випадок такого обмеження має бути перевірений із позиції того: а) чи сприяє таке обмеження вказаного права захисту публічних інтересів чи основних прав приватних осіб; б) чи є таке обмеження співмірним тій меті, заради якої обмежується; в) чи зберігається під час обмеження його зміст, чи ні.

Список використаних джерел

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 року № 2657-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text (дата звернення: 08.03.2021).
3. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 року № 2939-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text (дата звернення: 08.03.2021).
4. Про державну таємницю: Закон України від 21.01.1994 року № 3855-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12#Text (дата звернення: 08.03.2021).
5. Тептюк Є. П. Конституційне право на доступ до публічної інформації: проблеми законодавчого регулювання та судового захисту: автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.02. Київ, 2018. 21 с.
6. Кушнір І. В. Конституційне право особи на доступ до публічної інформації та його забезпечення Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини: автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.02. Київ, 2018. 21 с.
7. Перевалова Л. В. Конституційне право на інформацію та його реалізація в Україні. Громадянське суспільство і права людини. 2010. С. 51–54.
8. Баранов А. А. Право людини і захист персональних даних. Київ, 2000. 280 с.
9. Рішення Конституційного Суду України у справі щодо офіційного тлумачення статей 3, 23,31, 47, 48 Закону України "Про інформацію" та статті 12 Закону України "Про прокуратуру" (справа К.Г. Устименка) від 30 жовтня 1997 року № 5-зп/1997. URL: http://ccu.gov.ua/storinka-knygy/431-pravo-nainformaciyu(дата звернення: 08.03.2021).
10. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Жашківської районної ради Черкаської області щодо офіційного тлумачення положень частин першої, другої статті 32, частин другої, третьої статті 34 Конституції України від 20 січня 2012 року № 2-рп/2012 № 2-рп/2012. URL: http://ccu.gov.ua/storinka-knygy/431-pravo-na-informaciyu(дата звернення: 08.03.2021).
11. Рішення Конституційного Суду України (Перший сенат) у справі за конституційною скаргою Плескача В'ячеслава Юрійовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень другого речення частини четвертої статті 42 Закону України "Про Конституційний Суд України" від 22 січня 2020 року № 1-р(I)/2020. URL: http://ccu.gov.ua/storinka-knygy/431-pravo-na-informaciyu(дата звернення: 08.03.2021).
12. Рабінович П. М. Права людини і громадянина у Конституції України (до інтерпретації вихідних конституційних положень). Харків: Право, 1997. 64 с.
13. Колодій А. М. Права людини і громадянина в Україні: навч. посіб. / А. М. Колодій, А. Ю. Олійник. Київ : Юрінком Інтер, 2004. 332 с.
14. Шукліна Н.Г. Конституційно-правове регулювання прав і свобод людини й громадянина в Україні (проблеми теорії і практики). монографія. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 424 с.
15. Конституція незалежної України: у 3 кн / під заг. ред. канд. юрид. наук Сергія Головатого; Укр. правнича фундація. Київ : Право, 1995. Кн. 3. 470 с.
16. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland. URL: https://www.gesetzeiminternet.de/gg/BJNR000010949.html (дата звернення: 08.03.2021).
17. Gröpl C., Windhorst K., Coelln C. Grundgesetz. Studienkommentar.Verlag C.H. Beck. München, 2013. 803 s.
18. Кравченко М.Г. Комунікативні свободи: конституційно-правове регулювання в Україні та Німеччині. Журнал східноєвропейського права. 2021. № 85. С.29-41.
19. BVerfGE 27, 71 – Leipziger Volkszeitung.URL: https://www.servat.unibe.ch/dfr/bv027071.html (дата звернення: 11.03.2021).
20. BVerfGE 44, 125 – Öffentlichkeitsarbeit .URL: https://www.servat.unibe.ch/dfr/bv044125.html(дата звернення: 11.03.2021).
21. BVerfGE 90, 27 – Parabolantenne I. URL: https://www.servat.unibe.ch/dfr/bv090027.html#031 (дата звернення: 11.03.2021).
22. Конституція Української РСР від 20 квітня 1978 року.URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/888-09#Text (дата звернення: 11.03.2021).
23. Питання виконання Закону України "Про доступ до публічної інформації" в Секретаріаті Кабінету Міністрів України, центральних та місцевих органах виконавчої влади: Постанова Кабінету Міністрів України від 25.05.2011 року № 583-2011-п.URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/583-2011-%D0%BF#Text (дата звернення: 11.03.2021).
24. Про затвердження граничних норм витрат на копіювання або друк документів, що надаються за запитом на інформацію: Постанова Кабінету Міністрів України від 13.07.2011 року № 740.URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/740-2011-%D0%BF#Text (дата звернення: 11.03.2021).
25. Питання системи обліку публічної інформації: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.11.2011 року № 1277.URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/244787385(дата звернення: 11.03.2021).
26. Gesetz zur Regelung des Zugangs zu Informationen des Bundes. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/ifg/(дата звернення: 11.03.2021).
27. Eingriffe in Grundrechte bzw. Menschenrechte. URL: https://www.humanrights.ch/de/ipf/grundlagen/einsteiger-innen/eingriffe/(дата звернення: 11.03.2021).

References

1. Konstytutsiia Ukrainy. [The Constitution of Ukraine] Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy [Information of the Verkhovna Rada of Ukraine], 1996. № 30. St. 141. (in Ukrainian).
2. Pro informatsiiu, Zakon Ukrainy [On information, Law of Ukraine] vid 02.10.1992 roku № 2657-XII. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text. (in Ukrainian).
3. Pro dostup do publichnoi informatsii, Zakon Ukrainy [On access to public information, Law of Ukraine]vid 13.01.2011 roku № 2939-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text. (in Ukrainian).
4. Pro derzhavnu taiemnytsiu: Zakon Ukrainy [On state secrets, Law of Ukraine] vid 21.01.1994 roku № 3855-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12#Text. (in Ukrainian).
5. Teptyuk, YE. P. (2018) Konstytutsiyne pravo na dostup do publichnoyi informatsiyi: problemy zakonodavchoho rehulyuvannya ta sudovoho zakhystu [The constitutional right to access public information: problems of legislative regulation and judicial protection], Instytut derzhavy i prava imeni V. M. Korets'koho [Institute of State and Law. V.M. Koretsky] Kyyiv (in Ukrainian).
6. Kushnir, I. V. (2018) Konstytutsiyne pravo osoby na dostup do publichnoyi informatsiyi ta yoho zabezpechennya Upovnovazhenym Verkhovnoyi Rady Ukrayiny z prav lyudyny [The constitutional right of a person to access public information and provide it to the Verkhovna Rada of Ukraine Commissioner for Human Rights], Natsional'na akademiya vnutrishnikh sprav [National Academy of Internal Affairs], Kyyiv (in Ukrainian).
7. Perevalova, L. V. (2010) Konstytutsiyne pravo na informatsiyu ta yoho realizatsiya v Ukrayini[Constitutional right to information and its implementation in Ukraine]. Hromadyans'ke suspil'stvo i prava lyudyny[Civil society and human rights],1, 51–54. (in Ukrainian).
8. Baranov, A. A. (2000) Pravo lyudyny i zakhyst personal'nykh danykh [Human rights and protection of personal data]. Kyyiv. (in Ukrainian).
9. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi shchodo ofitsiinoho tlumachennia statei 3, 23, 31, 47, 48 Zakonu Ukrainy "Pro informatsiiu" ta statti 12 Zakonu Ukrainy "Pro prokuraturu" (sprava K.H. Ustymenka) [Judgment of the Constitutional Court of Ukraine in the case concerning the official interpretation of Articles 3, 23, 31, 47, 48 of the Law of Ukraine "On Information" and Article 12 of the Law of Ukraine "On the Prosecutor's Office" (the case of KG Ustymenko)] vid 30 zhovtnia 1997 roku № 5-zp/1997. URL: http://ccu.gov.ua/storinka-knygy/431-pravo-nainformaciyu. (in Ukrainian).
10. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi za konstytutsiinym podanniam Zhashkivs-koi raionnoi rady Cherkaskoi oblasti shchodo ofitsiinoho tlumachennia polozhen chastyn pershoi, druhoi statti 32, chastyn druhoi, tretoi statti 34 Konstytutsii Ukrainy[Decision of the Constitutional Court of Ukraine in the case on the constitutional petition of Zhashkiv District Council of Cherkasy Region regarding the official interpretation of the provisions of parts one, two of Article 32, parts two and three of Article 34 of the Constitution of Ukraine] vid 20 sichnia 2012 roku № 2-rp/2012 №2-rp/2012. URL: http://ccu.gov.ua/storinka-knygy/431-pravo-na-informaciyu. (in Ukrainian).
11. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy (Pershyi senat) u spravi za konstytutsiinoiu skarhoiu Pleskacha V'iacheslava Yuriiovycha shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinosti) polozhen druhoho rechennia chastyny chetvertoi statti 42 Zakonu Ukrainy "Pro Konstytutsiinyi Sud Ukrainy"[Decision of the Constitutional Court of Ukraine (First Senate) in the case of Pleskach Vyacheslav Yuriyovych's constitutional complaint on the constitutionality of the provisions of the second sentence of part four of Article 42 of the Law of Ukraine "On the Constitutional Court of Ukraine"] vid 22 sichnia 2020 roku № 1-r(I)/2020. URL: http://ccu.gov.ua/storinka-knygy/431-pravo-na-informaciyu. (in Ukrainian).
12. Rabinovych, P. M. (1997) Prava liudyny i hromadianyna u Konstytutsii Ukrainy (do interpretatsii vykhidnykh konstytutsiinykh polozhen) [Human and civil rights in the Constitution of Ukraine (before the interpretation of the original constitutional provisions)]. Kharkiv: Pravo (in Ukrainian).
13. Kolodii, A. M., Oliinyk, A. Yu. (2004) Prava liudyny i hromadianyna v Ukraini [Human and civil rights in Ukraine]. Kyyiv : Yurinkom Inter (in Ukrainian).
14. Shuklina, N.H.(2005) Konstytutsiino-pravove rehuliuvannia prav i svobod liudyny y hromadianyna v Ukraini (problemy teorii i praktyky)[Constitutional and legal regulation of human and civil rights and freedoms in Ukraine (problems of theory and practice)] Kyiv: Tsentr navchalnoi literatury (in Ukrainian).
15. Konstytutsiya nezalezhnoyi Ukrayiny(1995)[Constitution of independent Ukraine]; Ukr. pravnycha fundatsiya. Kyyiv : Pravo (in Ukrainian).
16. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland. URL: https://www.gesetzeiminternet.de/gg/BJNR000010949.html. (in German).
17. Gröpl C., Windhorst K., Coelln C. Grundgesetz. Studienkommentar.Verlag C.H. Beck. München, 2013. 803 s. (in German).
18. Kravchenko, M.H. (2021) Komunikatyvni svobody: konstytutsiyno-pravove rehulyuvannya v Ukrayini ta Nimechchyni[Communicative freedoms: constitutional and legal regulation in Ukraine and Germany], Zhurnal skhidnoyevropeys'koho prava[Journal of Eastern European Law]. 85, 29-41. (in Ukrainian).
19. BVerfGE 27, 71 – Leipziger Volkszeitung.URL: https://www.servat.unibe.ch/dfr/bv027071.html. (in German).
20. BVerfGE 44, 125 – Öffentlichkeitsarbeit .URL: https://www.servat.unibe.ch/dfr/bv044125.html. (in German).
21. BVerfGE 90, 27 – Parabolantenne I. URL: https://www.servat.unibe.ch/dfr/bv090027.html#031. (in German).
22. Konstytutsiya Ukrayins'koyi RSR[The Constitution of the Ukrainian SSR] vid 20 kvitnya 1978 roku.URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/888-09#Text. (in Ukrainian).
23. Pytannya vykonannya Zakonu Ukrayiny "Pro dostup do publichnoyi informatsiyi" v Sekretariati Kabinetu Ministriv Ukrayiny, tsentral'nykh ta mistsevykh orhanakh vykonavchoyi vlady, Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny[Питання виконання Закону України "Про доступ до публічної інформації" в Секретаріаті Кабінету Міністрів України, центральних та місцевих органах виконавчої влади, Постанова Кабінету Міністрів

України] vid 25.05.2011 roku № 583-2011-p.URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/583-2011-%D0%BF#Text. (in Ukrainian).
24. Pro zatverdzhennya hranychnykh norm vytrat na kopiyuvannya abo druk dokumentiv, shcho nadayut'sya za zapytom na informatsiyu, Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny [On approval of the marginal norms of expenses for copying or printing of documents provided upon request for information: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine] vid 13.07.2011 roku № 740.URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/740-2011-%D0%BF#Text. (in Ukrainian).
25. Pytannya systemy obliku publichnoyi informatsiyi, Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny[Issues of public information accounting system, Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine] vid 21.11.2011 roku № 1277.URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/244787385. (in Ukrainian).
26. Gesetz zur Regelung des Zugangs zu Informationen des Bundes. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/ifg/. (in German).
27. Eingriffe in Grundrechte bzw. Menschenrechte. URL: https://www.humanrights.ch/de/ipf/grundlagen/einsteiger-innen/eingriffe/. (in German).

Received: 25/03/2021
1st revision: 10/04/2021
Accepted: 21/04/2021

M. Kravchenko, Dr of Law, Senior Researcher
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

RIGHT TO INFORMATION: COMMUNICATIVE FREEDOM, SCOPE OF CONSTITUTIONAL PROTECTION, GROUNDS FOR RESTRICTIONS

The article is devoted to determining the place of the right to information in the system of communicative freedoms, specifying the scope of constitutional protection and clarifying the criteria for its restriction.

During the research a wide range of general scientific and special-legal methods of scientific knowledge was used, in particular: logical, historical, comparative-legal and system-structural methods of research.

The analysis of domestic and German legal literature on the right to information was important for achieving the goal of the study. The study of the decisions of the Constitutional Court of Ukraine and the decisions of the Federal Constitutional Court of Germany devoted to the interpretation of this fundamental human right was of particular cognitive importance.

As a result of the study, the author states that the right to information belongs to the system of communicative freedoms. As a separate communicative freedom, it actively interacts with other freedoms, such as freedom of expression, freedom of the press, freedom of cinema, and so on. At the same time, the right to information is subordinated to the general goal of communicative freedoms – to be an instrument of communication of an individual with society, a real opportunity to express and convey his views, beliefs and opinions to other individuals.

The right to information protects access to public information not by a particular group of individuals, but by the corresponding right of each individual. In addition, this right should not be construed as a right to restrict access to certain information. Given this, the scope of protection of the right to information is to protect the right of everyone to access information that is in publicly available sources of information. Such information is the source for forming the views and beliefs of individuals. The appropriate approach should be reflected in the following interpretative acts of the Constitutional Court of Ukraine on the interpretation of the right to information.

This fundamental human right may be restricted. However, such interference in the exercise of this right of individuals should not turn into its complete leveling, turning it into fiction. Therefore, along with the purely normative grounds for restricting the right to information, additional criteria are defined according to which each individual case of restriction of this right of individuals must be assessed.

Keywords: information, communication freedom, human rights, sphere of protection, restriction of human rights.

Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Legal Studies, 2021; 2 (117): 49-53
УДК: 34:614.2]-048.35
DOI: https:doi.org/10.17721/1728-2195/2021/2.117-9

ISSN 1728-2195
© Taras Shevchenko National University of Kyiv, Publishing center "Kyiv University", 2021

А. Крижевський, канд. іст. наук, асист., мол. наук. співроб.
ORCID ID: 0000-0002-7234-7500
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я[3]

Статтю присвячено питанням правового регулювання медичної сфери України. Метою є дослідження актуальних питань удосконалення законодавства України у сфері охорони здоров'я, виявлення наявних проблем та окреслення шляхів їхнього розв'язання. Дослідження правових явищ і юридичних категорій здійснювалося завдяки використанню загальнонаукових і спеціально-правових методів пізнання, а саме: метод класифікації, моделювання, конкретно-статистичний, системно-структурний, порівняльно-правовий, формально-юридичний, діалектичний та інші методи наукового аналізу відповідно до предмета дослідження. Стверджується, що для ефективного реформування медичної галузі та для належного захисту прав і свобод суб'єктів правовідносин у сфері охорони здоров'я необхідна якісна нормативно-правова база. Доведено, що вдосконалення чинного законодавства у сфері охорони здоров'я ускладнюється комплексним характером правовідносин у цій галузі та відсутністю чіткого, системного підходу. Обґрунтовано доцільність видання спеціального зведеного законодавчого акта з чіткою внутрішньою структурою – Медичного кодексу України. Автором запропоновано внесення змін до положень, що регулюють питання захисту персональних даних, епідеміологічного нагляду й інфекційного контролю. Обґрунтовано важливість прийняття закону про лікарське самоврядування та вироблення сучасних галузевих стандартів надання медичної допомоги. Проаналізовано проблеми кадрового забезпечення галузі, а відсутність стратегічних документів щодо підготовки медичних працівників і недосконалі посадові інструкції для керівного персоналу некомерційних закладів охорони здоров'я визначено основними проблемами кадрової політики у сфері охорони здоров'я. Зазначено необхідність поєднання зусиль науковців і практиків у сфері медицини та юриспруденції для розв'язання окреслених проблем удосконалення нормативно-правової бази у сфері охорони здоров'я.

Ключові слова: медична реформа, охорона здоров'я, нормативно-правовий акт, законодавство, Медичний кодекс, лікарське самоврядування, медичний стандарт, COVID-19, декларація.

ВСТУП. Головною метою будь-якої системи охорони здоров'я є надання доступної та якісної медичної допомоги, медичних послуг і медичного обслуговування. Головною ціллю держави є побудова ефективної моделі системи охорони здоров'я, здатної поліпшити рівень здоров'я населення. В Україні розпочалася медична реформа із прийняття Закону України "Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населен-

[3] Наукове дослідження проведено в межах держбюджетної теми № 19БФ042-01М "Соціально-правові засади збереження та розвитку трудового потенціалу України".

© Крижевський А., 2021